

Dumitru Loșonți, *Certitudini și ipoteze etimologice*, Editura Academiei Române, București, 2007, 187 p.

Dinu Moscal*

Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Str. Th. Codrescu 2, 700481 Iași, România

Lucrarea reputatului cercetător clujean este dedicată etimologiei unui inventar de cuvinte preponderent de la nivelul lexicului regional, care nu apar în dicționare sau apar cu o etimologie greșită, cu explicații etimologice insuficiente sau doar cu etimologie necunoscută. În ultimul caz este vorba adesea despre preluări greșite ale formei sau ale indicației referitoare la sens din documentele de anchetă sau chiar din seriile *Atlasului lingvistic român*, pe care autorul le verifică sau le reinterpretează prin raportarea la pronunția din zona dialectală din care provine termenul și la modul în care aceasta trebuie literarizată. Multe dintre dicționarele menționate de autor pornesc de la o formă greșită, ceea ce conduce la cuvinte inexistente în limbă, sau de la o notație greșită a sensului, ceea ce anulează orice premisă pentru o etimologie corectă. Dicționarul cel mai des citat în astfel de probleme este *Micul Dicționar Academic*, dar apar și *Dicționarul explicativ al limbii române* și *Dicționarul limbii române*. În afara problemelor legate de formă și sens, autorul atrage atenția și asupra celorlalte aspecte de bază într-un demers de o asemenea complexitate, așa cum este explicația etimologică: literarizarea corectă, care presupune apelul la dialectologi, precum și pericolul implicării lexicografului în completarea informației prin deducții raportate la sistemul general al limbii române, adică creații ale pluralului după forma de singular dată de sursă, marcarea accentului sau specificarea genului sau a numărului fără ca acesta să apară în sursă și crearea de clase lexicale pornind de la verbe, de la care se dau substantive și adjective, fără ca acestea să apară în chestionarele, glosarele sau atlasurile utilizate. În afară de problemele menționate în *Cuvînt-înainte*, explicațiile din articolele etimologice (care constituie propriu-zis întreaga lucrare), indică și alte posibile căi greșite ale analizei etimologice, dintre care menționăm interpretarea greșită a unor nume proprii, acestea fiind considerate în câteva cazuri ape-

lative, sau percepția greșită la nivel sintactic. Lucrarea prezintă doar o parte din „numărul (nepermis de) mare al unor astfel de «cuvinte»” (p. 5), referindu-se la cele propriu-zis inexistente, menționate mai sus, dar parțial este și numărul cuvintelor care implică celelalte tipuri de probleme etimologice.

Lucrarea are trei părți: *Note etimologice*, *Etimologii pușcariene controversate (I)* și *Creații românești sau cuvinte moștenite? (I)*, specificările din titlul ultimelor două părți indicînd continuarea printr-o serie. În cele mai multe cazuri este vorba despre certitudini etimologice, însă și ipotezele sînt întotdeauna bine argumentate, ultimele două părți intrînd mai degrabă la această a doua categorie.

Menționăm cîteva dintre situațiile care ilustrează problematica expusă, fără indicația paginii, ci doar a cuvintelor titlu, acestea regăsiindu-se în glosarul din finalul lucrării.

În ceea ce privește observațiile referitoare la variația fonetică dialectală întîlnim: interpretarea și literarizarea greșită a transcrierii fonetice în cazul palatalizării oclusivelor bilabiale ($-g'$ pentru $-bi$, interpretat greșit $-gi$, în *bărgi*, sau interpretat $-ghi$, în *gîrghiță*), lipsa deducerii fricativizării africatelor prepalatale (fricativa cu pronunția ușor anterioară, variantă a africatei prepalatale $-č'$ este redată prin $-s-$, fără să se identifice notarea pronunției $-s'$, specifică zonei Crișului, astfel încît s-a dat literarizarea *moșioacă* în loc de *mocioacă*, variantă a lui *bocioacă*), interpretarea greșită a oclusivelor dentale palatalizate (t' transcris *chi-* în *cheasc*, în loc de *teasc*; *cheglă* în loc de *teglă* ș.a.).

Sînt semnalate interpretări greșite de semantică în cazul derivării lexicale ce presupune trecerea de la o categorie verbală la alta („dezvoltare”, în terminologia propusă de Coseriu). Astfel, derivate ca *blegeală* sau *cărbuneală* nu pot proveni de la categoria substanță, dată prin nume (*bleg*, *cărbune*), ci de la categoria act,

* Adresă de corespondență: dinumoscal@yahoo.com.

dată prin verb (*blegi, cărbuni*).

În cadrul neglijențelor în interpretarea greșită a unui grafem amintim doar câteva semnalări: sensul ‘copac’ în loc de ‘capac’ la amintitul *cheasc* (în loc de *teasc*), *bănte* în loc de *băuțe* (pl. lui *băuță*), *chiedeu* în loc de *pieden* (de la varianta *kéden*), *bahlină* în loc de *cablină*.

La semnalarea acestor abateri se adaugă de multe ori explicații asupra evoluțiilor fonetice obișnuite (*bagică, baramoi*), în lipsa cărora unele cuvinte apar chiar cu etimologie necunoscută (*boroscodenie*), indicarea altui etimon (*băbălugă, căntăli, știftă*) sau a unei variante a ceea ce au presupus autorii dicționarelor menționate (*dolmaci*), probleme de istoria limbii române (aparitia sufixului *-ier* în limba română, cf. *bărbier*), interpretarea numelor proprii ca apelative (*cercurica, cercuriu; colțuna, ghio(a)ca*), probleme de interpretare a sintaxei din limba vorbită (*corsur* în

loc de *corbi suri*) sau alte amănunte privind evoluția și variația limbii, a căror necunoaștere conduce la explicații etimologice greșite.

Dintre articolele din prima parte se remarcă prin argumentare cele pentru *jijican, odaie* și pentru *fulă* (moștenit din latină, necunoscut dicționarelor). Remarcabile sînt și discuțiile etimologice din ultimele două părți, unde autorul reabilitează câteva etimologii propuse de Pușcariu (în partea a doua) și aduce argumente pentru interpretarea cîtorva cuvinte ca fiind moștenite și nu creații românești.

Certitudini și ipoteze etimologice oferă cititorului nu doar etimologii, ci și o metodă justă, care se desprinde din modul în care sînt rezolvate etimologiile sau modul în care sînt propuse alte interpretări. Explicațiile sînt întotdeauna suficiente pentru un cititor avizat, care ar putea avea cel mult îndoieli în cazul ipotezelor propuse, însă nicidecum obiecții.